

14. Бахин В. П. О допустимости применения полиграфа и использования гипноза при расследовании преступлений / Бахин В. П., Карпов Н. С., Строков И. В. // Криминалистика и судебная экспертиза. – 2004. – № 52. – С. 22–30.

Анотація

Савченко В.А., Королишин І.М. Про допустимість використання гіпнозу при розкритті і розслідуванні злочинів. – Стаття.

У статті розглядаються питання, пов'язані із проблемою допустимості використання гіпнозу у діяльності правоохоронних органів, зокрема у кримінальному провадженні в ході розкриття та розслідування злочинів.

Ключові слова: гіпноз, гіпнорепродукція, нетрадиційні методи, розкриття і розслідування злочинів.

Аннотация

Савченко В.А., Корольшин И.М. О допустимости использования гипноза в ходе раскрытия и расследования преступлений. – Статья.

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся проблемы допустимости использования гипноза в деятельности правоохранительных органов, в частности в уголовном судопроизводстве в ходе раскрытия и расследования преступлений.

Ключевые слова: гипноз, гипнорепродукция, нетрадиционные методы, раскрытие и расследование преступлений.

Summary

Savchenko V. A., Korolyshyn I. M. Concerning admissibility of the use of hypnosis in the course of crime solving. – Article.

This article covers issues dealing with the problem of the admissibility of the use of hypnosis in the activity of law-enforcement bodies, in particular in the criminal proceedings in the course of investigation and solving of crimes.

Key words: hypnosis, hypnoreproduction, non-traditional means, investigation and solving of crimes.

УДК 343.157

Т.В. Садова

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального

права, процесу і криміналістики
Івано-Франківського факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПІДСТАВИ ДЛЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ ВЕРХОВНИМ СУДОМ УКРАЇНИ

Актуальність проблеми. Згідно зі ст. 38 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р., Верховний Суд України є найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції. Відповідно, цей суд є найвищою, кінцевою інстанцією, до якої особи, наділені таким правом згідно із законом, можуть оскаржувати рішення нижчестоящих судів у національній судовій системі. Слід зауважити, що доступ до Верховного Суду за переглядом судових рішень, що набули законної сили у зв'язку із прийняттям вищезгаданого закону було суттєво обмежено. Це обмеження торкнулося підстав для перегляду, до яких законодавець включив всього два пункти:

1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень;

2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (ст. 445 КПК).

Новий Кримінально-процесуальний кодекс України розглядає застосування в Україні практики Європейського суду з прав людини як складову дії конституційного принципу верховенства права (ст. 8 КПК, ст. 8 Конституції України).

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» регулює відносини, що виникають у

зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод; з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини; зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України. Принципове значення має й те, що відповідно до ст. 17 Закону суди України застосовують при розгляді справ практику Суду як джерело права [1]. Таким чином, зміни у сучасному кримінальному законодавстві, що стосуються підстав перегляду кримінальної справи Верховним Судом зумовлюють актуальність обраної для дослідження теми.

Мета статті. Метою статті є здійснення комплексного аналізу підстав перегляду судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України.

Викладення основного матеріалу. Як вже зазначалось, у чинному КПК статтею 445 передбачено тільки дві підстави для перегляду судових рішень Верховним судом, а саме: 1) неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом (ст. 445 КПК).

Що стосується першої підстави, то метою такого перегляду є забезпечення однаковості рішень, які виносяться судом щодо подібних суспільно небезпечних діянь. Іншими словами, Верховний Суд України слідкує за тим, щоби за схожих обставин подібні суспільно небезпечні діяння не отримували різну кримінально-правову оцінку суду касаційної інстанції.

Законодавець чітко не визначив, що означає неоднакове застосування норм закону. Як зазначив Верховний Суд України у Постанові Судової палати у кримінальних справах від 25 квітня 2013 року, неоднакове застосування одних і тих самих норм кримінального

закону – це різне, відмінне, несхоже тлумачення, розуміння точного змісту (суті) норми кримінального закону.

Перегляд судових рішень із зазначеної підстави передбачає перевірку висновку застосування норми матеріального права судом касаційної інстанції у порівнянні з висновком, якого суд касаційної інстанції дійшов у порівнюваному рішенні. Предметом порівняння можуть бути правові висновки суду касаційної інстанції, зроблені щодо подібних суспільно небезпечних діянь, у разі ухвалення як обвинувального, так і виправдувального вироків.

Зазначена підстава для перегляду Верховним Судом України судових рішень, що набрали законної сили, одночасно охоплює три моменти: встановлення неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм кримінального закону при розгляді двох і більше справ, подібність у цих справах суспільно небезпечних діянь і ухвалення у цих справах судом касаційної інстанції різних за змістом судових рішень.

Верховний Суд України вправі переглянути судові рішення за умови: наявності двох і більше подібних суспільно небезпечних діянь; коли щодо цих суспільно небезпечних діянь касаційний суд неоднаково застосував одну й ту саму норму кримінального закону і таке застосування потягло за собою ухвалення різних за змістом судових рішень.

Під подібними суспільно небезпечними діяннями належить розуміти два і більше (не менше двох) різних, але схожих між собою суспільно небезпечних діянь, які мають спільні риси, ознаки (схожі за суб'єктивним складом, об'єктивною стороною, формою вини, наслідками та іншими ознаками), а під неоднаковим застосуванням одних і тих самих норм кримінального закону – відмінне, несхоже тлумачення, розуміння точного змісту (суті норми) кримінального закону [2].

Отже, насамперед суспільно-небезпечні діяння мають бути подібними. При цьому слід зазначити, що зі змісту положень п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК подібність суспільно небезпечних діянь за певними зовнішніми ознаками, встановлена у двох і більше кримінальних справах, не завжди

зумовлює однакове застосування однієї й тієї самої норми закону про кримінальну відповідальність, оскільки однакове застосування однієї й тієї самої норми закону про кримінальну відповідальність можливе лише за умови, що фактичні обставини суспільно небезпечних діянь у цих справах є однаковими, не відрізняються між собою, по суті є такими самими.

Подібність суспільно небезпечних діянь за обсягом і змістом, як правило, повинна орієнтувати на однакове застосування однієї й тієї самої норми закону про кримінальну відповідальність щодо таких діянь та запобігати ухваленню різних за правовими наслідками судових рішень. У цьому сенсі подібність суспільно небезпечних діянь, які отримали неоднакову кримінально-правову оцінку в правозастосуванні, може бути підставою для перегляду справи Верховним Судом України. Але, як убачається зі змісту ч. 2 ст. 455 КПК України, слід мати на увазі, що така подібність не може бути вагомою підставою для визнання оспореного рішення незаконним лише тому, що у порівнюваному чи порівнюваних судових рішеннях одна й та сама норма закону про кримінальну відповідальність застосована інакше.

Правильність застосування норми закону про кримінальну відповідальність (кваліфікація злочину) полягає у точності (адекватності) розуміння (визначення, тлумачення) змісту конкретної кримінально-правової норми, дійсності (об'єктивності) фактичних обставин певного суспільно небезпечного діяння та встановленні й визначенні співвідношення між фактичними ознаками суспільно небезпечного діяння та ознаками складу злочину, передбаченими кримінально-правовою нормою [3; 4].

Вирішуючи питання про наявність передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК України підстави для перегляду судового рішення, Судова палата у кримінальних справах Верховний Суд України виходить з установлених фактичних обставин, викладених у судових рішеннях, що набрали законної сили. Порівняльний аналіз рішень суду касаційної інстанції повинен свідчити про наявність у діях засуджених осіб подібних суспільно небезпечних діянь та про можливість перегляду оспореного рішення із зазначеної підстави.

Таким чином, законодавець фактично вводить до вітчизняного законодавства можливість застосування прецедентної практики, тобто неоднакове застосування судом одних і тих самих норм закону до подібних суспільно небезпечних діянь можуть призвести до перегляду судових рішень.

Правом подати заяву про перегляд рішення суду касаційної інстанції з цієї підстави наділені ті самі особи, що мають право на подання касаційної скарги (стаття 425 КПК):

1) засуджений, його законний представник чи захисник – у частині, що стосується інтересів засудженого;

2) виправданий, його законний представник чи захисник – у частині мотивів і підстав виправдання;

3) підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник;

4) законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного характеру, – в частині, що стосується інтересів неповнолітнього;

5) законний представник чи захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру;

6) прокурор;

7) потерпілий або його законний представник чи представник – у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції;

8) цивільний позивач, його представник або законний представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову;

9) цивільний відповідач або його представник – у частині, що стосується вирішення цивільного позову [5, с. 187].

Предметом перегляду рішення суду касаційної інстанції Верховним Судом України є виключно неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь, за

винятком призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності. Верховний Суд не переглядає питання щодо доведеності винуватості особи та невідповідності висновків суду фактичним обставинам справи внаслідок неповноти та односторонності дослідження доказів.

Як зазначає В.Т. Маляренко, ця підстава для перегляду судових рішень містить кілька ознак, які мають обмежувальний характер. Вона застосовується у разі якщо судом касаційної інстанції ухвалено різні за змістом рішення, у яких неоднаково застосовано саме норму закону України про кримінальну відповідальність за її формою вини і за кваліфікацією діяння у схожих між собою суспільно небезпечних діяннях, які мають спільні риси за об'єктивною стороною і формою вини [6].

Так, наприклад, предметом перегляду справи про перегляд ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 25 жовтня 2012 року є неоднакова правова оцінка судом касаційної інстанції питання належного суб'єкта (службова особа, яка здійснює функції представника влади) такого злочину, як одержання хабара та розуміння поняття кваліфікуючої ознаки цього злочину – «вимагання хабара» [7].

Другою підставою для перегляду судових рішень Верховним Судом України є встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Відповідно до ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Таким міжнародним договором є Конвенція про захист прав людини і основних свобод, яка ратифікована на підставі закону і є чинною для України з 1997 року. Отже, Україна в силу вимог ст. 46 Конвенції взяла на себе зобов'язання виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини у будь-яких справах, в яких вона є стороною.

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», суди

України застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) як джерело права.

В.Г. Буткевич та В.Т. Маляренко наголошують на важливості того, щоб усі судді усвідомили, що Конвенція – це міжнародний документ прямої дії і будь-який громадянин може звернутися до суду з позовом про порушення його прав, передбачених Конвенцією; що державні органи і посадові особи зобов'язані застосовувати положення Конвенції та протоколів до неї і що Держава несе відповідальність за порушення прав та свобод людини і громадянина, що наші суди зобов'язані застосовувати у своїй діяльності Конвенцію і знати її так само добре, як і Конституцію України та інші закони Держави, орієнтуватися на рішення Європейського суду з прав людини і враховувати ці рішення з того чи іншого питання під час розгляду певної категорії справ [6].

Таким чином, новий КПК законодавчо закріпив обов'язковість розгляду рішення Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні. У випадку надходження до Верховного Суду України заяви з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом із рішенням Європейського суду з прав людини про те, що з боку України було допущено порушення міжнародних зобов'язань у конкретному провадженні, Верховний Суд України зобов'язаний переглянути рішення у цьому провадженні і відновити порушені права і свободи осіб, щодо яких таке порушення було допущене.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», під виконанням Рішення розуміється виплата стягувачеві відшкодування, вжиття заходів індивідуального характеру, а також вжиття заходів загального характеру. Додатковими заходами індивідуального характеру відповідно до статті 10 зазначеного Закону є відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який стягувач мав до порушення Конвенції, що здійснюється, зокрема, шляхом повторного розгляду справи судом, включаючи відновлення провадження

у справі.

Однак, чинний КПК передбачає і певні обмеження. Ч. 2 ст. 445 забороняє перегляд рішень з цієї підстави з метою застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення або збільшити обсяг обвинувачення чи з інших підстав погіршити становище засудженого. Неможливе також скасування виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи за цією підставою. Як зазначив Верховний Суд України, обмеження щодо перегляду Верховним Судом України виправдувального вироку, ухвали чи постанови про закриття справи, інших судових рішень з метою погіршити становище засудженого є однією з істотних процесуальних гарантій для осіб, щодо яких ухвалені такі судові рішення; вони спрямовані на забезпечення дії принципу правової визначеності, відповідно до якого реалізація прав людини неможлива без суворого дотримання встановлених законом строків проведення відповідної процесуальної дії [8].

Якщо рішення переглядаються з підстави встановлення міжнародною судовою установою порушення міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, Верховний Суд України має право як постановити нове рішення самостійно, так і направити його на новий розгляд.

Рішення Верховного Суду України, прийняті за наслідками розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судами (судом) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, та для всіх судів України.

Заяву про перегляд рішення Верховним Судом України з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом може подати виключно особа, на користь якої ухвалено рішення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною. Подання заяви іншою особою виключає розгляд такої заяви і вона повертається до Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ. Цілком логічно було б надати право на подання

такої заяви ще хоча б адвокату, який представляє правові інтереси такої особи, однак в чинному законодавстві цього не передбачено.

Висновки. На підставі п.1. ч.1. ст. 445 КПК законодавець фактично вводить до вітчизняного законодавства можливість застосування прецедентної практики, тобто неоднакове застосування судом одних і тих самих норм закону до подібних суспільно небезпечних діянь є підставою для перегляду судових рішень. Новий КПК законодавчо закріпив обов'язковість розгляду рішення Європейського суду з прав людини у кримінальному провадженні. У випадку надходження до Верховного Суду України заяви з підстав встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом із рішенням Європейського суду з прав людини про те, що з боку України було допущено порушення міжнародних зобов'язань у конкретному провадженні, Верховний Суд України зобов'язаний переглянути рішення у цьому провадженні і відновити порушені права і свободи осіб, щодо яких таке порушення було допущене.

Література

1. Теньков С. Огляд судової практики / С. Теньков // Юридичний вісник України – №25. – 22-28 червня 2013р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smi.liga.net/articles/2013-06-26/9905140>.
2. Постанова Верховного Суду України від 24 січня 2013 року № 5-25 кс12 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/>
3. Постанова ВСУ від 15 листопада 2012 року № 5-15кс12– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/>
4. Постанова ВСУ від 24 січня 2013 року № 5-26кс12– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст] : К. : «Центр учбової літератури», 2012. – 254 с.
6. Буткевич В. Г. Європейський суд з прав людини та українське судочинство: питання взаємодії / В. Г. Буткевич, В. Т. Маляренко. – Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 4 (44) // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/2287C175C7F298ECC2256E85002F2866?OpenDocument>.
7. Постанова ВСУ від 23 травня 2013 року № 5-13кс13– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/>

8. Постанова ВСУ від 29 листопада 2012 року № 5-24кц12– [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/>

Анотація

Садова Т. В. Підстави для перегляду судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України. – Стаття.

Стаття присвячена аналізу змісту підстав для перегляду судових рішень у кримінальних справах Верховним Судом України на основі чинного законодавства та практики Верховного Суду України.

Ключові слова: Верховний Суд України, перегляд рішень суду касаційної інстанції, рішення Європейського суду з прав людини, судовий прецедент.

Аннотация

Садовая Т. В. Основания для пересмотра судебных решений по уголовным делам Верховным судом Украины. – Статья.

Статья посвящена анализу сути оснований для пересмотра судебных решений по уголовным делам Верховным судом Украины на основе действующего законодательства и практики Верховного Суда Украины.

Ключевые слова: Верховный Суд Украины, пересмотр решений суда кассационной инстанции, решения Европейского суда по правам человека, судебный прецедент.

Summary

Sadova T. V. Grounds for Review of Court Decisions in Criminal Cases by the Supreme Court of Ukraine. – Article.

This article is aimed at the analysis of the essence of grounds for review of court decisions in criminal cases by the Supreme Court of Ukraine on the basis of the legislation in effect and the practice of the Supreme Court of Ukraine.

Key words: the Supreme Court of Ukraine, review of decisions of the court of cassational jurisdiction, decisions of the European Court of Human Rights, judicial precedent.

УДК 343.112

С.В. Томин

кандидат юридичних наук, доцент